Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

PRØVEN

Læs blandt andet om:

Den Nye Bestyrelse
DKB i Frederiksværk
Nu kan man se Højene
Fornemt Besøg
Islands Kriser
De tændte Lys

Frederiksværkegnens Historiske Forening

Maj 2009 - 6 Årgang, nr. 23

FORENINGEN

Formand
Bengt Sørensen
Magnesvej 4
3370 Melby
tlf.: 47 92 38 44
e-mail: bengts@mail.dk

Næstformand
Axel Hvidtfeldt
Ællingevej 4
3360 Liseleje
tlf.: 47 92 31 40
e-mail: ahv@mail.dk

Kasserer
Carl Jensen
St. Havelsevej 92
3310 Ølsted
tlf.: 47 74 93 35

Sekretær
Christina Ax
Hillerødvej 112
3300 Frederiksværk
tlf.: 47 77 26 54
e-mail: fhf@mailme.dk

Redaktør af "Prøven"
Jørgen Tved
Smedebakken 16
3300 Frederiksværk
tlf.: 47 77 00 23
e-mail: tved@email.dk

Gurli Jeppesen
Bagerstræde 1H
3300 Frederiksværk
tlf.: 47 72 36 63

Elsebeth Nygaard
Kæruldvej 16
3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 17 12
e-mail:
pny@mail.dk

Niels Jørgen Ebbensgaard
Skovholmsvej 1
3300 Frederiksværk
tlf.. 47 77 27 70
e-mail:
niels.j.ebbensgaard@get2net.dk

Torsten Fester
Gæslingevej
3360 Liseleje
tlf. 47 98 74 89
e-mail:
torsten@geltorf.dk

Birthe Løth, tlf. 47 72 21 99, e-mail: birthe.loeth@gmail.com
Ingrid Nielsen, tlf. 44 99 05 44, e-mail: ingrid.emilsdatter@gmail.com

Kontingent:
Personligt medlemskab: 125 kr.
Husstandsmedlemskab: 200 kr.
Firmaer og institutioner: 500 kr.

REDAKTIONEN

Jørgen Tved (ansvarlig)
Christina Ax, Gurli Jeppesen, Axel Hvidtfeldt, Birthe Løth
Layout: Axel Hvidtfeldt
Fjeldal Grafisk. Oplag 450
ISSN: 1604-0678. Titel: Prøven

Stof til næste nummer af PRØVEN bedes indsendt snarest. Vi tager forbehold for indsendte læserindlæg, som ikke nødvendigvis er udtryk for foreningens holdning.

Foreningens e-mail: fhf@mailme.dk

Hjemmeside: www.frvhistorie.dk

I DETTE NUMMER

	Side
Formandens beretning for 2008-09	4,5
Bestyrelsen, 2009-2010	6
Beboerne i Allégade IV, afslutning	6,7
DKB i Frederiksværk	8,9,10,11
Nu kan man se højene	11,12,13
Besøg i Frederiksværk	14,15,16
Island i krise nu og i 1920	17,18.19,20,21,22
De tændte lys, anmeldelse	23,24,25,26
Foreningens arrangementer	27
Museer og Arkiver	28
Sponsorer	28

FORMANDENS BERETNING 08-09

Formand Bengt Sørensen kunne på Foreningens generalforsamling den 15. april 2009 berette om et højt aktivitetsniveau i det forløbne år, bl.a. syv velbesøgte foredrag, tre byvandringer, herunder besøg på Stålværket, samt to busture og et Skt. Hans arrangement.

Historieforeningen har nu eksisteret og udfyldt en plads i Halsnæs kulturliv i 5 ½ år. Indsatsen kan vi godt være bekendt. Vi fik også i sept. sidste år Kulturprisen, som vi selvfølgelig er både stolte og glade for. Denne må ikke gøre os selvfede, men give os mere energi.

Vi har da også i forløbne år indledt et meget positivt samarbejde med nært beslægtede foreninger og kulturpersoner i kommunen, f.eks. om Æblehaven, bebyggelse i Frederiksværks Historiske Centrum og Axels meget visionære Faunapassage. Samarbejdet har fået navnet Halsnæs Udviklingsgruppe og består af foreningerne By og Land, Naturfredningsforeningen Halsnæs, Kulturelt Samråd Halsnæs, Frederiksværk og Omegns Kunstforening og kunstneren Leif Nielsen.
Samarbejdet med Industrimuseet er godt, og vi mødes jævnligt efter en skriftlig samarbejdsaftale.
Vi er netop startet sammen med ovennævnte gruppe og under Ind.mus´ ledelse ved Frank Allan Rasmussen, på at hjælpe med udførelsen af nogle planer i forbindelse med, at Halsnæs er gjort til Kulturarvskommune. Det er en stor ære, som vi håber alle parter i kommunen forstår at leve op til på trods af økonomisk nedtur. Det handler for vort vedkommende om oprettelsen af et Museumslaug og en Registreringsgruppe for Krudtområdet.

Vore aktiviteter i det forløbne år med syv foredrag, fra sidste generalforsamling til nu, samt 3 byture, 2 busture og en Skt.Hansfest, har været meget lokalpræget, men mag.art. Kirsten Dannesbos foredrag om Isefjordsmalernes kalkmalerier, og cand.mag. Stig Colbjørns om admiral Richelieu og hans Slangerupbane, samt turen til Corzelitse, Det Classenske Fediecommis, og Bjørn Nørgaards skitsesamling i Køge, har alle været absolut udenbys. Det er noget, der har glædet mange af foreningens medlemmer. Vi er en Historieforening, men selvfølgelig lokalt opstået. De øvrige arrangementer har alle givet god tilbage melding. Det var Frank Allans foredrag med billeder om Stålværket, samt rundturen på selve Stålværket. I år har tidl. Borgmester Frode Behrndtz fortalt om Gjethusets historie før og nu med rigtig mange fremmødte. Lektor Søren Jessen fortal-

te om skolerne på Halsnæs med stor interesse for de mange fremmødte. Museumsinspektør fra Frihedsmuseet ph.d. Jacob Sørensen fortalte om Danske i Allieret Krigstjeneste, hvor der mødte mange især mænd, som vi normalt ikke ser. 4. maj arrangementet ved mindestenene og Jørgen Tveds foredrag om de illegale blade under krigen skal vi absolut ikke glemme. Også i år vil der den 4. maj blive afholdt et lille højtidelighed ved Mindestenene.
Turen til Æbelholt Kloster trak, med begrænset tilmelding, fuldt hus. Det er absolut et besøg værd. Busturen til Kastellet og Nyboder viste alle deltagere stor begejstring for.
Vi tror konceptet ved vore general forsamlinger med et efterfølgende foredrag med en masse billeder er godt og der var mødt mange op til Henning Mogensens ” Rundt om Arresøen ”.
Der møder stadig mange op til vort Skt. Hans arrangement, som afholdes ved hjemmeværnsgården sammen med Folkedanserne. I år vil vi gøre et forsøg på at stramme det op på forskellig vis.
Arresødalbogen led desværre en stille død p. g. a. svigt og påfølgende træthed hos sponsorerne.
Nu har vor redaktør Jørgen Tved efter flere års arbejde udgivet en bog om Modstandsbevægelsen på Halsnæs ”De tændte Lys ” i Foreningens navn, og meget uselvisk givet os mulighed for at tjene penge på den til udgivelse af andre bøger, rigtigt flot. Foreningen har ydet et beskedent tilskud på kr. 5000.00 til bogen.

Vort blad ” Prøven ” har nu skiftet udseende med ny layout og i farver, som vi lovede ved kontingent forhøjelsen sidste år. Der har været mange problemer under vejs, men vi håber, det er faldet ud til medlemmernes tilfredshed! Den trykkes nu hos en lokal trykker til en rimelig pris.

Programfolderen , hvor Hans Engelund endnu en gang har stået for lay-outen, kan vi kun være glade for. Vi tror den har stor betydning for foreningen. Af den fremgår det, at der er en spændende tur til ” Den Gl. By ” i Århus med få pladser tilbage. Husk også tilmelding til Stålværket og Gillelejeturen til Fyret og det flotte Fiskerimuseum. Der er professionel guidning. Vi prøver også at arrangere en fantastisk tur til Englands verdensberømte Industriminder, hvor man kan se, hvordan et stålværk med højovne fungerede i gamle dage. Se nærmere på vor tilhørende brochure.

Til slut vi jeg takke og rose bestyrelsen for godt samarbejde i det forløbne år, nogen stopper, men heldigvis har andre meldt sig med stor interesse, det er positivt.

Bengt Sørensen

BESTYRELSEN 2008-2009

Ved generalforsamlingen den 15. april 2009 valgtes en ny bestyrelse, der kom til at se ud som vist på billedet. Fra venstre Axel Hvidtfeldt, Elsebeth Nygaard, Carl Jensen, Bengt Sørensen, Gurli Jeppesen, Jørgen Tved og Niels Jørgen Ebbensgaard. Torsten Fester var på rejse og Christina Ax er i Island på et historisk forskningsprojekt. Herudover medvirker Birthe Løth og Ingrid Nielsen. Else Jensen er uundværlig ved traktementet ved vores arrangementer.

BEBOERNE I ALLEGADE IV

Her slutter så Kuno Siewertz Nielsens føljeton om beboerne i Krudtværkets funktionærboliger i Allégade kvarteret.

Fortsættelse fra Prøven nr. 22.

Skyum havde som alle gode borgere en kone, men deres samliv var vist så som så. Man så dem aldrig sammen. Hun var vist ikke rigtig tilfreds med hans bestilling, og hun satte aldrig sine ben i forretningen. Hun havde derimod ikke noget imod at bruge de penge, forretningen kastede af sig. Hun var altid elegant klædt, måske byens bedst klædte dame. Selvom kredsen, og det vil sige de damer, der fylkede sig i Dansk Kvindesamfund og Sønderjysk Forening, og var de toneangivende i byens "Upper Ten," ikke så med blide øjne på hendes mands omsorg for deres gemaler, så var hun fuldt ud godkendt af "Kredsen".

Næste hus var hjemsted for byens største vognmandsforretning. Her holdt Vognmand Chr. Petersen til. Der var ganske vist ingen Christian mere, han var død før min tid, men forretningen blev drevet af hans myndige enke. Kom man gennem porten, var et meget stort areal bag huset optaget af gårdsplads og de store stalde. De havde mange heste, for lastbilerne havde endnu ikke holdt deres indtog.

Der var 6 sønner Nicolaj, Willy, Christian, Fritz, Alfred og Knud. Den sidste var en lille efternøler, betydelig yngre end de andre. Der kunne nok

bruges en myndig leder af foretagendet, for brødrene var temmelig tit uenige, hvad der ofte gav sig udslag i store slagsmål. Så enken havde tit sit hyr med at opretholde ro og orden. Den yngste Knud deltog dog ikke i de interne stridigheder, men kampånden var dog til stede, og gav sig udslag i kampe med mig, som den anden part. Nu skal det siges, at vi havde en slags promotor a la Mogens Palle, der gjorde alt for at sætte kampen i gang. Det var smedemester Jens Jørgensen, der havde stor fornøjelse af at få os to til at ryge i totterne på hinanden. Kneb det lidt med kampiveren, var han ikke bleg for at udsætte en pris på helt op til 25 øre til vinderen. Det satte som regel gang i dysten, Det var mange gange vi var i totterne på hinanden af den grund. Jeg husker især en gang, hvor det var mig der var den tabende part. I kampens hede var det lykkedes Knud at give mig en mægtig blodtud. Med blodet blandet med det tørre støv fra landevejen, og det hele tværet godt ud i ansigt og hår forstår jeg godt min mors bestyrtelse, da jeg kom tudbrølende hjem. Der blev sat en større renselsesproces i gang, og hidkaldt af min vrælen og mors mange udbrud dukkede far op som en interesseret tilskuer. Efterhånden som renselsesprocessen skred frem og afslørede, at læsionerne indskrænkede sig til den blodige næse, og da jeg mellem, hulkene fremstødte ”han kan bare vente sig", konstaterede far, at da jeg var hævngerrig, havde jeg nok ikke lidt større overlast.

Jeg husker ikke om jeg fik revanchekamp, men det har jeg nok fået. Senere blev stridighederne dog bilagt og vi blev fine venner, særlig efter, at han blev indkaldt til 6. artilleriafdeling i mit batteri, hvor jeg som sergent kunne skaffe ham lidt pjækketjanser.

Så kommer der et par huse, som jeg ikke husker noget om, så det har nok været yderst normale mennesker, der har boet der. Næste i rækken var de to gamle damer ved navn Meyerhoff. De skulle nok ha' været født 100 år før, for de passede ikke rigtig ind i tiden. De ernærede sig hæderligt, ikke som Holberg ved vrag, men ved at give klaverundervisning, samt ved at have en lotterikollektion. De må nok have været døtre af en eller anden ministeriel embedsmand, for dengang var det almindeligt at ugifte døtre af veltjente embedsmænd fik en sådan kollektion. Deres yngste søster havde nået at komme ind i ”ægteskabets havn", idet hun var blevet gift med byens boghandler, med det almindelige navn Jensen. Det blev der bødet på ved altid at sige Marianne Jensen født Meyerhoff. Hele boghandlerfamilien er et kapitel for sig af bar fornemhed, dog kun for herrernes og fruernes vedkommende. Deres 5 børn faldt efterhånden udenfor rammerne.

Niels Nielsen i næste hus har jeg omtalt, og han gjorde sig ikke særlig bemærket i offentlighedens søgelys.

Kuno Siewertz. Nielsen.

OPFORDRING

For at gøre Prøven til et levende medium, som formidler de historiske interesser i Frederiksværk området opfordres medlemmerne til at indsende historisk materiale til Redaktionen.

DKB I FREDERIKSVÆRK

Fra et af vore medlemmer har vi modtaget en uniformshue, et emblem, nogle fotos og en artikel om DKB, der står for Danske Kvinders Beredskab. Artiklen er skrevet i januar 1976 og blev dengang bragt i Amtsavisen og fortæller gennem Andrea Hedegaard en del af organisationens historie her i Frederiksværk. Vi har valgt at bringe denne artikel, som havde følgende overskrift:

Da Frederiksværk kommune flottede sig med 35 kroner.

Fru Andrea Hedegaard, 82 år, Frederiksværks viceborgmeter fra 1954 til 1962, har ladet tankerne gå tilbage til en særlig begivenhedsrig periode af sit liv og har fortalt Amtsavisen derom, især om det samfundsnyttige arbejde, som i en mørk tid blev udøvet gennem Danske Kvinders Beredskab.

DKB blev oprettet i 1940, fortæller fru Andrea Hedegaard – Også Frederiksværk fik en afdeling af DKB og fru Stefan Jensen blev dets første formand. Hun bad sig dog fritaget for hvervet, fordi hun tillige var formand for Røde Kors, og jeg blev så formand for DKB. Der meldte sig 40 damer, som inddeltes i hold, der skulle varetage de forskellige opgaver, f.eks. registrering i tilfælde af evakuering, forplejning, børnepasning osv. Vejledning fik vi fra DKBs hovedledelse.

Man var klar over, at hvis krigen kom nær, kunne gravide kvinder komme i en angsttilstand, som måske ville medføre for tidlig fødsel. Dengang foregik fødsler i hjemmet. Vi fik en forstående jordmoder, fru Larsen, som efter tilladelse fra hjemmene ville tage DKB'er med til fødslerne, og vi havde den glæde, at i hvert fald to DKB'er, var velegnet til denne opgave og blev meget benyttet. Det forekom dog ikke, at de måtte klare en fødsel alene.

Men opgaver var alle hold fælles om. Det første, vi tog op, var at samle tøj, hvoraf vi lavende bind, bleer og beklædningsstykker til småbørn. Vi samledes i skolens håndgerningslokale en gang om ugen og fik oparbejdet et pænt lager. Det var brugte ting, men man kunne jo intet nyt få, og alt blev anvendt. Vor Hjemmesygeplejerske, frk. Karen Mortensen, stod for uddelingen.

Den næste opgave, som, fortsætter fru Hedegaard, var syning af avistæpper og hovedpuder. Det var tæpper på størrelse med et vattæppe. Flere lag aviser blev syet sammen, dernæst et tykt lag sammenkrøllede aviser til fyld og derover et lag af flere hold aviser. Det var svært at sy i og i det hele taget et stort arbejde, at fremstille disse avistæpper. Vi var en lille flok der mødtes en gang om ugen i spisestuen på " De gamles Hjem". Resultatet blev 50 tæpper samt puder og pøller. Det var ikke mange, der var i besiddelse af en gammel avis i Frederiksværk i den tid.

Vi blev også opfordret til at koge marmelade. Vi kunne få sukker udleveret mod at aflevere 25 % af den færdige marmelade til Danske Kvinders Samfundstjeneste, hvorfra vi også fik spande, som vi afleverede fyldte med marmelade og forsynet med etiketter. Vi foretog selv den lokale del af uddelingen til enlige, gamle og syge. Vi fik overladt en masse æbler og anden frugt, tog vore egne kødmaskiner med og fik lov at bruge skolens køkken. Her var en gasvaskekedel, som var meget anvendelig til marmeladekogning. Min mand var ansat på DFJ, som fremstillede de berømte gryder og vi fik lov til at låne nogle store emaljerede gryder til opbevaring af den del af marmeladen, som vi selv skulle uddele. DKBs marmeladekogning begyndte i 1941 og sluttede i 1945. Vi kogte ca. 500 kg marmelade i de år. De ca. 50 store DFJ-gryder fyldt med marmelade kunne ikke opbevares samlet på et sted, dels kunne der vare fare for bomber, dels fyldte de meget. Vi fik dem fordelt på egnens skoler og fik dem så tilbage efterhånden, som der var behov for ny forsyning til uddeling. Holdarbejdet blev ikke forsømt, og vi havde mange øvelser.

Den første DKB uniform kostede 60 kr., som vi selv måtte betale. Den blev efterhånden forvasket. Vi købte stof i metermål og fik byrådet til at bevilge 35 kr. til stoffet. Sylønnen betalte vi selv. Jeg var til formandsmøde i Nyborg og havde lige fået syet den nye kjole, som jeg fortalte om. Da jeg rejste hjem næste dag i civil, var der to mandlige mødedeltagere i samme kupe. De kendte mig ikke, og de sad og talte om den kommune, der havde været så flot og havde øst penge ud til kjolestof til DKB'erne.

Så kom freden. Næste morgen blev jeg af borgmester Thøgersen anmodet om

Gurli anno 2009 med DKB hue.

at sammenkalde DKB'erne til møde på skolen. Vi havde vort kaldesystem i orden, så de kom hurtigt.

Jeg skyndte mig hjem for at skifte til uniform og ville så hejse flaget, inden jeg igen gik på rådhuset. Vi havde købt en ny flagsnor, da krigen begyndte og havde gemt den godt. Jeg var spændt på, om nogle ville sætte snoren i flagstangen, men folk var hjælpsomme. De sprang ind i haven, og i løbet af et øjeblik vejede vort nye flag i den nye snor. Så gik jeg på rådhuset.

Vore frihedskæmpere havde været i aktion hele natten og havde installeret mange fanger i skolens klasseværelser. Borgmester Thøgersen gav mig fuldmagt til at købe ind hos slagter, gartner, mejeri, bager osv. til den første dag til ca. 100 mennesker. En frihedskæmper kørte mig rundt til forretningerne. Det

var en mærkelig oplevelse. At være ene med den lille tildeling vi dengang fik og så pludselig beregne indkøb til 100. DKB var mødt op på skolen, da vi kom med alle varerne. Det første, der blev tilberedt var biksemad. Alle hænder var i gang, og det varede ikke længe, før sulten kunne stilles.

Vi var på skolen i 14 dage og havde alle – frihedskæmpere og fanger – på fuld kost. Vore papirtæpper blev taget i brug til underlag og blev fuldstændigt slidt op. Tyskerne havde beslaglagt Arresødal under besættelsen, og chefen, en ganske ung officer, lovede, at alt skulle blive afleveret i samme stand, som det var overtaget. Det skete nu ikke. Meget var ødelagt, og der var så snavset, at man ikke kunne se, hvordan gulvene var. Fangerne blev sendt derud og fik det værste væk, og fjorten dage efter flyttede vi derud.

Da de fleste DKB'er var husmødre og de kunne ikke blive ved at forsømme deres hjem, og vi deltes derfor i hold. Særlig medens vi var på skolen, kom frihedskæmperne på alle tider og var sultne. På Arresødal kom det hele i faste rammer. Vi havde stadig fyldt med fanger, men efterhånden blev frihedskæmperne afløst af politiet. Ved rengøringen på Arresødal blev der i et skab fundet en lille pakke rå kaffebønner, som tyskerne havde overset. Vi fik bønnerne brændt og vi var enige om, at der ikke skulle tilsætning i. Der var måske et kvart pund kaffe, så det var ikke mange, der kunne få, men hvor var det en vidunderlig duft. Og så en cerut med papiromslag. Det var en oplevelse.

Nogle af DKB'erne er nu borte, men vi er stadig en lille rest tilbage, der kommer til morgenkaffe, når vi holder fødselsdag. En skønne dag holder det også op, men vi ved, at det venskab, som startede i 1940 vil holde livet ud, slutter

fru Andrea Hedegaard.

DKBerne som køkkenpiger på Arresødal i 1945

NU KAN MAN SE HØJENE

Maglehøj er sammen med Skrædderhøj og Buskhøj et væsentligt 3.-5.000 år gammelt kulturminde tæt på Frederiksværk By. Højene er Nordsjællands højeste punkt og opførelsen har været et kolossalt arbejde for datidens Halsnæs beboere. En venezuelansk eventyrer, Francisco de Miranda, besøgte den 11.-14. marts 1788 General Classen i Friederiksverk. Han beretter i sin rejsedagbog om *"Maglehoy - Hvilken herlig udsigt! Sveriges kyster, Kattegat, Roskilde Domkirke, Frederiksborg. Jægerspris etc."!*

Hvis du for nylig har været i Brederød eller er kørt forbi Maglehøj, har du måske bemærket, at alle højene – Lille Maglehøj, Skrædderhøj og Buskhøj nu er til at se. Skov- og Naturstyrelsen har sammen med Halsnæs kommune frilagt højene og befriet dem for træer og buske, som næsten helt havde skjult disse storslåede mindesmærker for nogle af vore forfædre, der blev "højsat" for 5.- til 3.000 år siden. De mange høje i Halsnæs kommune fortæller, at vores egn var tæt befolket i den periode, vi nu kalder Bronzealderen.

Historisk Forening vil godt takke for det initiativ, som Skov- og Naturstyrelsen har taget og som vi håber, vil betyde, at alle de øvrige endnu bevarede gravhøje bliver frilagt og gjort tilgængelige. Det gode initiativ er fulgt op ved opsætning af en informationstavle ved Maglehøj, der fortæller om hvilket kolossalt arbejde, det i sin tid har været, at rejse disse høje. En gravhøj er ikke bare en masse jord, der er bunket sammen om en eller flere gravsættelser.

Det er et omhyggeligt bygningsarbejde, bygget op af rektangulære græstørv. På tavlen kan vi læse at Maglehøj er rejst af græstørv fra et areal af landbrugsjord på 20.000 – 30.000 m^2. Prøv at forestille dig hvilket arbejde det må have været, at skære disse mange græstørv, og transporterer dem. Man kendte ikke til vores moderne stålspader og store knive, der kan skrælle græstørv af i metermål. Og man havde ikke arbejdsvogne til transport. De mange tørv blev båret. Datidens redskaber var fremstillet af sten og træ. Igen, prøv du at skære en græstørv ud med det primitive værktøj, som bronzealdermanden havde til rådighed. Man havde vel bronzen, vil du måske sige. Ja, men det var et så kostbart materiale, som stort set kun blev brugt til mindre brugsting såsom små knive, nåle, og til smykker og våben. De bønder, som byggede højene har kun i meget begrænset omfang haft kendskab til det nye og meget kostbare metal. Bronzen var forbeholdt høvdinge og stormænd. Vi skal i den forbindelse huske, at bronzen, der er en legering af tin og kobber, er metal, som er kommet langvejs fra. I Danmark har vi aldrig, i naturen haft disse metalforekomster.

Græstørvene blev skåret af den sparsomme og vigtige landbrugsjord. Igen skal vi tage fantasien til hjælp. Bronzealderfolket var i stort omfang bønder, der dyrkede egnens ikke alt for frugtbare jord. Det korn, som blev avlet gav i forhold til nutidens kun et meget begrænset udbytte og det var i sig selv et meget stort arbejde at dyrke jorden, med de primitive redskaber man havde. At bygge en gravhøj og naturligvis især

Skov– og Naturstyrelsen har opsat en fin tavle, som fortæller, hvad man kan se fra dette fredede udsigtspunkt.

en så stor høj som Maglehøj, har været et offer og fortæller, at det er en høvding eller stormand, der her er gravsat. Maglehøj er aldrig udgravet, så vi ved ikke hvad den gemmer.

Maglehøj er en af de smukkeste og en af de største vi kender. Den ligger 74 meter over daglig vande og fra toppen er der en fantastisk udsigt. Mange er i tidens løb kravlet op på højen, hvilket de dybe slidspor fortæller. Spor som også må repareres, hvis ikke det storslåede mindesmærke skal ødelægges.

Maglehøj er et såkaldt geodætisk punkt, som er med i opmålingen af Danmark

Maglehøj og de øvrige høje har ligget her i 5.000 måske kun 3.000 år. Hvor mange af de mindesmærker, der rejses i vor tid, vil stå i så mange år?. Nordsjælland er stadig rig på gravhøje, selv om vi ved, at rigtig mange er fjernet og gået til. Vores egn har været forholdsvis tæt befolket, fordi naturen her gav datidens mennesker gode livsbetingelser. Jorden kunne dyrkes. Her kunne jages og her kunne fiskes. Bronzen har haft en ganske særlig betydning for vores egn. Det begyndte med den periode, som vi i dag betegner som Bronzealderen, men bronzen kom jo igen i 1756 da Classen begyndte at støbe sine bronzekanoner, men det er en helt anden historie. Bronzealderen har da også på anden vis sat sine spor, tænk blot på den store Hyllingebjergsten, som forhåbentlig også en gang, finder en blivende plads i Frederiksværk.

Vi vil godt endnu engang takke Skov- og Naturstyrelsen og Halsnæs Kommune for det arbejde, der er gjort omkring Maglehøj. Vi håber det er en god begyndelse, som betyder, at både den lokale befolkning og de mange turister, som egnen besøges af, kan få nogle gode historiske oplevelser og informationer på samme måde, som det nu er muligt ved et besøg på Maglehøj.

Jørgen Tved

BESØG I FRIEDERIKSVERK

Et af vore medlemmer, Edith Havmand Hansen, har sendt Prøven denne beretning om en venezuelansk rejsende, Francisco de Mirandas, der omhyggeligt i sin danske rejsedagbog fra 1787 – 1788 har berettet om et besøg hos general J. F. Classen i Friederiksverk den 11.-13. marts 1788. Classen beskrives som en god vært og Miranda beretter i detaljer om besøget, bl.a. har han også *besteget Maglehoy*.

Francisco de Miranda (1750-1816) var en venezuelansk revolutionær, frihedshelt og eventyrer, som rejste verden rundt, og forsøgte at opnå støtte til tanken om et uafhængigt Sydamerika, men nok ligeså meget som en omhyggelig dannelsesrejse. Miranda var en særdeles grundig dagbogsskribent under sine rejser, der noterer alt ned, hvad han ser og oplever, og besøger også Norden i gennem godt 6 ½ måneder fra 19. september 1787 – 29. marts 1788.

Han er en skarpøjet mand, som går meget tæt på kongehuset, bl.a. den stakkels mishandlede og syge Christian VII, hans familie, hoffolk og andre betydende mennesker. Bl.a. fik han Kronprinsen Frederik VI til at gå i gang med at forbedre forholdene for de fængslede børn, kvinder og mænd, der levede under de mest usle og alt fortærende forhold – hans chokerende iagttagelser, som han videregiver til Kronprinsen får stor betydning for staklerne. Han skriver i sin dagbog: *"Arbejdet pålægges minsandten Min Hertug, Fr. Chr. Augustenborg II"!* Dette arbejde fører til nogle forbedringer inden for en mindre årrække, men der skal dog gå mange år endnu inden det slår væsentlig igennem - en holdningsændring til de fængslede.

Den 8. februar 1788 er han gæst hos General J. F. Classen inde i København, hvor han nævner, at de taler om Frederiksværk. Citat: *"Souza kom med sin frue for at hente mig kl. 2 ½, og vi spiste middag med General Classen fra Norge, en dygtig mand der ejer kanonstøberiet her, tillige med forskellige andre virksomheder i nærheden af Friederiksverk 5 mil herfra, hvilken bringer ham megen ære"*.

Miranda kører i bondeslæde af sted mod Friederiksverk den 11. marts 1788, hvor han besøger General Classen frem til den 14. marts 1788, og er fremme kl. 5½ hvor han bydes velkommen med et glas punch og siden til middag, og samtale med General J. F. Classen frem til kl. 10 (aften). I de følgende dage har Miranda noteret flittigt, hvad han så og oplevede.

Den 12. marts besigtiger han sammen med Generalen bygningerne, hvor man raffinerede salpeteren, der hovedsagelig er importeret fra Bengalen, og hvordan man udvinder kul, og derefter hvordan krudtmøllerne knuser krudtet med mortere af bronze. Skriver: *"De er såre snildt indrettet, og drives let og smukt ved vandkraft, og som ledes fra en å, der har sit udspring i en nærlig-*

gende sø"!

Besøgte en stor barak med 12 smedjer, hvor der blev støbt geværkugler af jern, og synes det er bedre ammunition end blykugler, og hvor han beundrer den tilsyneladende lethed hvormed de støbtes.

"Vi kom nu til den smukkeste bygning af alle, nemlig Støberiet, her så vi, hvordan man støber kanonkugler og granater, samt 12 tommers bomber, aldeles fortrinligt i sandhed; jeg lagde mærke til, at de laver formen i sand, og at modelformene er bronzekugler"!

Miranda fortæller videre i sin rejsedagbog om alt det han så på sin mange timers rundvisning, og fortæller meget engageret og detaljeret om det hele.

Fortæller også om en lund og promenade med kunstig beplantning af italienske piletræer og kanadiske popler, som fortælles gror bedst her.

Den 13. marts gik han sammen med en ledsager op på et højdedrag, hvor krudtmagasinerne ligger, Norgeshøj (Norske Bakke), hvor han længe står og betages over den skønneste udsigt, ser hjorte og vilde geder, der tumler sig på sletten deroppe.

Fra dette sted kunne han se et andet højdedrag, og spurgte den Geograf, der var med om hvad det var? Han svarede at det var det højeste punkt på hele Sjælland, og dets navn var Maglehoy (Maglehøj), og at det målte 180 fod over havets overflade. (Her har ikke været skove dengang)

"Jeg gik derhen og steg op på en mægtig kæmpehøj, der var på toppen af det. Og ganske rigtigt, herfra kunne jeg iagttage, at alle de højdedrag der var udsigt til, lå under horizonten og følgelig lavere – Hvilken herlig udsigt! Sveriges kyster, Kattegat, Roskilde Domkirke, Frederiksborg. Jægerspris etc."!

Udsigten fra Maglehøj 2009. Læg mærke til de to mindre høje Skrædderhøj og Buskhøj.

Geografen fortæller at kong Christian V havde spist her engang.

"Efter en times forløb steg jeg atter ned til huset, og jeg så den sø, som dannes af et lille vandløb, som kaldes Arresø; den er 7 mil i omkreds, og den ligger 15 fod over havets overflade, men i år sunket 18 tommer under sin normale vandstand på grund af den ringe mængde vand og sne, der har været: 14 tommer sne giver kun 1 tomme vand, når den smelter, fortalte Generalen mig"!

Fortæller, at til sidst efter sin behagelige spadseretur til Sjællands Oplympos nåede hjem kl. 4, hvor de satte sig til at spise middag. Her fører de en spændende samtale, bl.a. om en Don Antonio de Ulloa, englænder af sindelag, som Generalen havde gjort bekendtskab med, og som drak bravt. Classen havde overvejet at indgå overenskomst med ham om at forsyne Spanien med skibe bygget her i landet - men på grund af Spaniens skinsyge over, at Danmark havde oprettet en virksomhed i Marokko, blev det ikke til noget.

Ulloa havde også gjort sig lystig over Elefantordenen!

Senere gik Miranda med Generalen op i biblioteket der rummede 2.000 bind, hvor han fik forevist nogle instrumenter til fysiske eksperimenter og en samling skydevåben. Alt imens de lyttede til den dejligste klavermusik. Kl. 12 trak han sig tilbage til sit værelse, iklædt den flonelsvest, som Generalen havde anbefalet til beskyttelse mod hans reumatisme.

"Generalen forsikrede mig, er almindelig her, og min Andreas (personlige tjener) har det sådan, at han næppe kan røre sig, den arme fyr".

Den 14. marts 1788 skrev han i dagbogen fra kl. 7.-11, hvorefter kokken kom med lidt mad til ham inden afrejsen,. Generalen insisterer på at give ham en flaske med Hoffmanns dråber med på færden, for ved den mindste indisposition ville 30 dråber på et stykke sukker, eller opløst i vand virke meget godt.

"Den ejegode mand! Han overvældede mig med venskabsforsikringer og hjertelighed og fulgte mig til min chaise, idet han omfavnede mig 1000 gange. Omsider kørte jeg kl. 1 med 4 heste, da sneen ikke tillader slædekørsel alle steder. Vi kørte isen tværs over den bugt, som havet danner her, med hele min bagage, og kom til Jægerspris kl. 4 om eftermiddagen"!

Rejsedagbogen giver et godt indtryk af livet i Danmark i 1787–1788 af en person set udefra, som evnede at iagttage og beskrive det han så og oplevede. Det giver os eftertidens mennesker et indblik i den tid i Danmark, og for os her på Halsnæs om Frederiksværk.

Edith Havmand Hansen.

ISLAND I KRISE NU OG I 1920

Christina Ax, som opholder sig i Island i forbindelse med et 3-årigt forskningsprojekt, har sendt os dette indlæg. Det islandske samfund befinder sig netop nu 2009 i en dyb krise. Landet var også i 1920 i en lignende krise med spor til Frederiksværk. Christina foretager en sammenligning med forholdene dengang og med det moderne Island. Allerede i 1918 indgik Danmark og Island inden for det daværende rigsfællesskabs rammer aftaler, der førte til, at Island i 1944 kunne erklære sig for en selvstændig republik. Danmark var som bekendt på det tidspunkt besat af Tyskland, medens Island var besat af de Allierede.

Frederiksværk og den islandske krise i 1920erne og i dag

Det er næppe forbigået nogens opmærksomhed, at Island for øjeblikket gennemlever en af de værste kriser i landets nyere historie som følge af bl.a. den internationale finanskrise, dramatisk kursfald på den islandske krone og mildest talt uforsigtige dispositioner hos bankerne. Det hele ramlede i slutningen af september 2008. Nogle af de første, der kort tid efter blev interviewet til radio og TV, var historikerne. Det islandske samfund har en lang hukommelse, og den historiske bevidsthed giver det islandske samfund en bemærkelsesværdig overlevelsesdygtighed, fordi folk har bevidstheden om, at det har været muligt at arbejde sig ud af andre kriser før denne.

En af disse tidligere kriser, nemlig krisen i kølvandet på 1. verdenskrig, trak spor helt til Anker Heegaards fabrik i Frederiksværk. I mine gemmer har jeg en kopi af et brev fra 1922 sendt til bestyrelsen for A/S Lange & Co og Svendborg Jernstøberi, som var blevet sluttet sammen med Anker Heegaards fabrikker i 1918[1]. Brevet er ikke skrevet under, men er en rapport over situationen i Island og en gennemgang af de islandske købmænd og isenkræmmere, der forhandlede produkterne fra henholdsvis Svendborg og Frederiksværk. Formålet var at afgøre, om virksomheden kunne få sine tilgodehavender tilbage og om samarbejdet med de enkelte forhandlere skulle fortsætte. Det er et bemærkelsesværdigt brev, fordi det fortæller om forbindelserne på det helt nære plan mellem Anker Heegaards fabrikker og de enkelte forhandlere i Nordatlanten. Samtidig giver brevet øjebliksbillede af det islandske samfund i 1920erne og baggrunden for nogle af problemerne, som interessant nok ligner situationen i dag, selv om der også er områder, hvor forholdene er meget anderledes[2].

Island 1920 og i dag

Da brevskriveren besøgte Island i 1922 var det kun få år siden, at det statsretslige forhold mellem Danmark og Island var blevet ændret. Ved Forbundsloven i 1918 overgik Island fra at være et bi-

land til at være et selvstændigt rige i union med den danske konge. Danske og islandske statsborgere nød dog lige rettigheder i begge lande, og Danmark varetog Islands udenrigspolitiske interesser indtil landet selv var i stand til det. Det samme gjaldt med hensyn til kystvagt og højesteret, hvor Danmark påtog sig opgaverne, indtil Islændingene fik etableret deres egne institutioner[3].

I 1920erne var islændingene således i gang med at lægge grunden til et nyt, moderne og selvstændigt samfund. Brevskriveren noterede, at der kun boede ca. 100.000 mennesker i et land, der var 2½ gang så stort som Danmark. I sammenligning var der den 1. april 2009 319.326 indbyggere i Island [4].

Gammelt hus i Reykjavik 1925. I 1920erne kunne man stadig finde huse lavet af tørv og sten i Reykjavik. http://commons.wikimedia.org/wiki. Originalen findes i Deutsches Bundesarchiv.

For udlændinge forekommer Island ofte som goldt og ufrugtbart og således også for brevskriverne. Han hæftede sig ved lavamarkerne i det indre af landet og manglen på kornafgrøder: "Kun ved Fjordene og enkelte Steder på Sydlandet findes Landstrækninger, der kan dyrkes, og af disse Strækninger er kun den mindste Del under kultur, medens Resten henligger som daarlige Græsgange". Brevskriveren noterer dog, at der er påbegyndt store anlæg for overrisling og afvanding af de brugbare jorder, og mener at landbrugseksporten vil tage et opsving. Dette syn på Island, som et goldt land hænger sandsynligvis sammen med danskerne forestillinger om et frodigt land som et land med kornafgrøder. Island har faktisk fremragende græsgange til kvæg og får, og husdyrbrug har været den almindelige form for landbrug, siden de første nordboere bosatte sig i landet i det 8. århundrede.

Det islandske landbrug har gennemgået mange ændringer siden 1922. Sydlandet er stadig et af de vigtigste landbrugsområder, men hvor ca. 77 % af befolkningen omkring år 1900 levede i landområderne og var beskæftiget med landbrug, var i 1940 kun 32 % af den erhvervsdygtige alder, der levede af landbrug og i 1990erne var tallet faldet til ca. 4 % [5]. Til gengæld er Island selvforsynende, når det gælder kød, mejeriprodukter, æg og mange grøntsager, som bl.a. dyrkes i drivhuse, der er opvarmet af varmen i undergrunden. Fiskeriet har altid været den islandske erhvervsgren, der har haft danskernes største interesse, bl.a. fordi fisken var så efterspurgt på det danske marked. Det gjaldt også i 1922, hvor fiskeriet gav en langt større varemængde (især klipfisk og sild) til eksport end land-

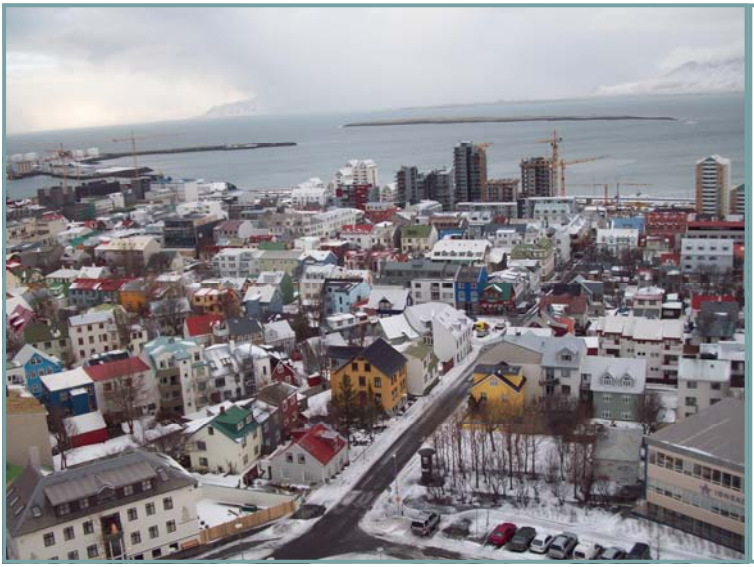

Der har været et byggeboom i Reykjavik, hvor man bl.a. har bygget kraftigt ud i byens udkant men også langs kysten. En del af dette byggeri er nu gået i stå eller fortsætter på meget lavere kraft.

bruget, selv om det kun beskæftigede ca. 15.000 mennesker. I dag er fiskeriet stadig et af de vigtigste eksporterhverv, selv om det ikke beskæftiger et stort antal mennesker. I 2005 var der af en arbejdsstyrke på 164.880 personer, 4.440 der var beskæftiget direkte med fiskeriet, mens 6.400 var beskæftiget ved fiskeindustrien. Til sammenligning var 140.020 beskæftiget ved byggeriet. På trods af en lille befolkning er det altså lykkedes at etablere et moderne samfund i Island, som i høj grad ligner samfundene i de andre nordiske lande.

Årsagen til kriserne

Det virker nærmest ironisk i betragtningen af situationen i dag, at brevskriveren peger på bankvæsenet som en af de væsentligste årsager til krisens alvor i Island i 1920erne: ”Efter krigen har Island ligesom det øvrige Europa undergaaet en Krise, og Forholdene har vel nok været vanskeligere der end de fleste andre Steder, navnlig paa Grund af de specielle Bankforhold”.

Efter 1. verdenskrig faldt prisen på mad - og råvarer, mens den steg på industrivarer. Prisfaldet ramte fiskere og bønder hårdt, og når de ikke kunne betale deres regninger, bredte problemerne sig til andre dele af samfundet. Samtidig blev Island ramt af told på vigtige eksportmarkeder som bl.a. U.S.A. og Spanien. For at gøre situationen værre faldt kursen på den islandske krone og de nye trawlere, der var bestilt for at effektivisere fiskeriet, blev derfor dyrere end forventet [6]. Ifølge brevskriveren svarede bankerne igen ved at stoppe for overførslen af valuta, hvilket naturligvis hindrede handelen med udlandet, men også havde en gavnlig indflydelse på handelsbalancen. Brevskriveren mente dog samtidig, at manglen på klar besked ikke har forbedret islændingenes ”i Forvejen noget medtagne Forretningsrenommé.”
For den nuværende krises vedkommende er det svært at pege på en enkelt

faktor. Som det var tilfældet i 1920erne spiller situationen på verdensplan en stor rolle, og Island er uden tvivl blevet hårdt ramt af den internationale finanskrise. Bankernes uforsigtige lån til både private og forskellige foretagenders spekulationer må dog bære en stor del af ansvaret. Bedre blev situationen ikke, da den engelske regering indefrøs Landsbankinns midler ved hjælp af terrorlovgivning. Mange følte det som et slag i ansigtet at blive sat på terrorlisten sammen med Al Qaida, og det bidrog uden tvivl også til at trække de andre banker med ned. Særligt problematisk for landet har været kursfaldet på den islandske krone, der er blevet halveret på under et år. Det har bl.a. store konsekvenser for islændinge, der har deres løn eller studielån fra Island, men som bor i udlandet. I september stod de endvidere i en situation, hvor de ikke kunne hæve penge i udlandet fra deres islandske konti, fordi al valutaoverførsel af udenlandsk valuta stoppede efter statens overtagelse af bankerne. I de dage var avisernes sider fulde af historier fra islændinge i bl.a. Danmark om dårlig behandling, men heldigvis også hjælpsomhed. Det er særligt de almindelige mennesker, der bliver ramt. Arbejdsløsheden var i april 2009 på 9,1 % af arbejdsstyrken, inflationen er voksende, og børnefamilier med hus- og billån – til tider i udenlandsk valuta – har det svært.

Forhandlerne

På samme måde havde krisen i 1920erne konsekvenser for de folk, der forhandlede Anker Heegaards produkter i Island. Alligevel var der bemærkelsesværdigt mange, som brevskriveren vurderede, at man kunne fortsætte kontakten med[7]. G. J. Johnsen, der drev en omfattende forretning på Vestmannaøerne, og som var meget velhavende og anset, havde tilsyneladende ingen problemer. Det havde til gengæld Haraldur Johannessen i Reykjavik. Han var søn af en norsk købmand og en islandsk kvinde, men havde kun drevet sin forretning i kortere tid og havde problemer p.g.a. Valutaforholdene. Moderen ejede dog en ejendom, som hun satte som kaution. Johannessen blev omtalt som en dygtig ung mand, og til hans fordel talte også, at han et år tidligere havde opholdt sig en måned på fabrikken i Frederiksværk for at lære ovnkonstruktionerne at kende. Landsbanken var også villig til at give ham en kassekredit, og vurderingen fra brevskriveren var, at han ville blive en god og pålidelig forhandler. En anden forhandler var Jes Zimens, der drev en stor og blandet købmandsforretning i Reykjavik, og var søn af en dansk købmand. Han havde lidt store tab, men havde fået en ordning med sin bank. Derfor var det også vurderingen, at forretningen kunne fortsætte, eftersom engagementet som regel kun drejede sig om 1-200 kroner. Jes Zimsen kom da også på fode igen og drev sin forretning til 1931. Han døde i 1938. En anden forhandler var Jón Zoëga, som havde en isenkramforretning, men han fik skudsmålet, at han hverken var energisk eller dygtig og næppe ville klare sig i længden. Han døde efter længere tids sygdom i 1927 kun 44 år gammel, men havde dog stadig sin forretning. Uden for Reykjavik handlede

andelsforretningen Kaupfélagið Hekla med Heegaards produkter. De havde haft vanskeligheder, men disse var nu overvundet, så samarbejdet fortsatte. I Ísafjörður i Vestfjordene hed forhandleren Jón Árnason. Han var ældre og efter sigende ikke særligt energisk. Han blev henvist til Johannessen i Reykjavik, som skulle sørge for at følge med i hans forretning. Heller ikke Anton Jónsson i Akureyri kunne kom-

Huset er et handelshus var det 19. århundrede og findes i Reykjavik. Det hedder Laxdalshús og er opkaldt efter Eggert Laxdal, der boede her. http://commons.wikimedia.org.

me i betragtning som en fremtidig forhandler, fordi han havde tabt meget, og det samme gjaldt Eggert Laxdal. Denne døde året efter.

I Húsavík havde Bjarni Benediktsson & Co den største købmandsforretning på stedet, med blandet handel og eksport af sild, klipfisk og uld. Han mentes at have overvundet vanskelighederne, så forbindelsen blev opretholdt. Endelig var der Stefán Th. Jónsson i Seyðisfjörður. Han havde lidt en del tab og banken anbefalede forsigtighed og en max kredit på 500 kr. Han fik en varekredit. Stefán Jónsson fortsatte sin forretning og blev udnævnt til konsul i 1926, men kom igen i problemer i 1929, hvor han måtte låne stort af broderen, der var bankbestyrer.

Brevskriveren opfordrede desuden til, at man kun handlede med de gamle forbindelser, som var solide og ellers lod handelen gå igennem Haraldur Johannessen for Anker Heegaards produkters vedkommende, fordi deres forhold var kendte og lette at følge med i. Dette kan ses som forløberen til en udvikling, hvor Reykjavik i stigende grad kom til grad kom til at dominere erhvervslivet i Island.

Til slut bemærkede brevskriveren, at både Svendborgs støbegods og Anker Heegaards varer var godt indført og havde et udmærket renommé. Der var næsten ikke andre mærker af støbegods. Han havde fået indtryk af, at alle forbindelserne satte stor pris på den opmærksomhed de blev vist, og brevskriveren mente, at hans besøg havde haft stor betydning for selskabet ved at knytte forbindelserne fastere til firmaet.

Afslutningen

Brevskriveren måtte konstatere oven på sine rejser, at den værste del af krisen var overstået i Island i 1922. Det samme kan ikke siges om forholdene i dagens Island. De mest optimistiske vurderinger lyder på, at de næste to år vil være vanskelige, og kommende

generationer vil være nødt til at betale af på de lån, som den islandske stat har måttet optage gennem Den internationale Valutafond, de andre nordiske lande og enkelte EU-lande. Vreden over pludselig at befinde sig i denne situation førte til vedvarende demonstrationer i efteråret. Demonstranterne krævede, at regeringen gik af, at nationalbankdirektøren[8] trak sig tilbage, og at der blev placeret et ansvar. Disse krav er stort set blevet imødekommet. Island har fået en ny regering, direktionen for nationalbanken er blevet opsagt, og der foregår en række kulegravninger af bank- og finanssektoren. Krisen har også betydet udskiftning på andre områder. Bl.a. er der ansat en række kvinder i ledelsen og på bestyrelsesposter i bankerne. De smarte forretningsmænd er ikke populære og genstand for mange vittigheder. Mange taler om, at de værdier der herskede før krisen slet ikke havde noget med Island at gøre. I stedet ønsker man at opbygge et nyt Island, der hviler på andre værdier. Der er mange, der har det svært i Island for øjeblikket, og krisen er langt fra overstået, men der er også grøde i landet. Der er ingen, der er i tvivl om, at Island nok skal klare sig igennem denne krise også.

---

[1]Originalen findes på Byarkivet i Frederiksværk.

[2]Jeg rejste til Island i september 2008 for at deltage i et større forskningsprojekt om det danske mindretal i Island og forholdet mellem de to lande i det 20. århundrede. Jeg har derfor kunnet følge situationen i landet på sidelinjen. De nedenstående beskrivelser hviler først og fremmest på egne iagttagelser. Der er derfor ikke tale om en fyldestgørende analyse af årsagerne til den islandske krise.

[3]Helgi Skúli Kjartansson: *Ísland á 20. öld*. Reykjavik 2003, s. 75-76. Forbundsloven indeholdt også en klausul om, at den skulle genforhandles ved udgangen af 1940, hvorefter den blev ugyldig, hvis man ikke nåede til enighed efter 3 år. Dette problem blev derfor aktuelt, mens Danmark var besat af Tyskland og Island af de allierede, hvilket danner grundlaget for dannelsen af den islandske republik i 1944.

[4]http://www.hagstofa.is/

[5]http://landbunadur.is/landbunadur/wgbi.nsf/key2/icelandic_agriculture

[6]Helgi Skúli Kjartansson: *Ísland á 20. öld*. Reykjavik 2003, s. 89-90.

[7]Jeg har udeladt forhandlerne af Svendborg Jernstøberis produkter.

[8]David Oddsson er tidligere statsminister og af dele af befolkningen anset som værende ansvarlig for det manglende tilsyn med bankerne og den politik, der førte til den nuværende situation.

ANNONCE

Bogen om den lokale modstandsbevægelse ” De tændte lys” af Jørgen Tved er anmeldt her i Prøven. Bogen kan købes ved Frederiksværks boghandlere:

Bog og Idé i Nordcentret

Wilhelm Jørgensen i Nørregade 19

og

ved Historisk Forenings arrangementer.

Pris 200 kr.

DE TÆNDTE LYS

En faghistoriker, Frank Allan Rasmussen, leder af Industrimuseet Frederiks Værk anmelder her Jørgen Tveds bog om modstandskampen i Frederiksværk 1940-1945. Bogen "De tændte lys" indeholder på 204 sider med illustrationer en beretning om lokalområdets frihedskamp, lige fra den første spæde begyndelse, hvor meget få turde sætte sig op imod den tyske besættelsesmagt og den danske regerings anbefalinger og til krigsafslutningen i 1945. *Jørgen har doneret indtægterne ved salget til Foreningen med den hensigt, at det skulle kunne danne grundlaget for flere historiske udgivelser fra Foreningen.*

Indledning.
Jørgen Tved er kendt for sit stærke politiske engagement, og som en mand, der ikke går af vejen for en diskussion. Han har altid taget de svages parti og hader det opstyltede pamperi. Nu er det også blevet til et forfatterskab. Jørgen Tved har begået en bog på over 200 sider om modstandsbevægelsen i Frederiksværk.

Det er til forskel fra skønlitteratur ikke nogen nem sag at anmelde faglitteratur. Det gælder i særdeleshed samtidshistorie. Desto tættere man som historiker kommer på sin egen samtid, desto flere meninger er der om, hvad der foregik, hvem der gjorde hvad, hvorfor og hvornår.

Jeg vover alligevel pelsen, idet jeg som anmelder af denne specielle bog har mindst to fordele. For det første er jeg ikke selv gammel nok til at have oplevet besættelsen, og for det andet er besættelseshistorie ikke mit speciale. Jeg er faghistoriker og vil i denne anmeldelse først og fremmest koncentrere mig om forfatterens kilder. Jeg vil stille spørgsmål til deres udvælgelse, fortolkning og repræsentativitet. Jeg vil også se nærmere på forfatterens teknik og metode samt hans måde at præsentere sit stof på. Endelig vil jeg kommentere hans brug af illustrationer.

Der er i de sidste årtier udgivet flere hyldemeter af faglitteratur om besættelsestiden. Vinklerne har været mange og indenfor de sidste år også ret specialiserede: Tyskerpiger, østfrontkæmpere, stikkere, likvideringer, danske læger i tysk tjeneste, sygeplejersker, søfolk, håndværkere og arbejdsmænd – rækken er lang. Det er også som om synet, på besættelsen er ved at ændre sig. De yngre historikere er mere nysgerrige, mindre fordomsfulde, og de stiller flere kritiske spørgsmål. De er i det hele taget skeptiske overfor deres ældre kollegers måde at fortolke begivenhederne på. En anden klar tendens er, at historikerne har bevæget sig fra makroplanet (den store nationale besættelseshistorie) til mikroplanet (den enkelte person, begivenhed eller by.)

Jørgen Tveds bog er beslægtet med sidstnævnte. Han lægger i sin fremstilling vægt på den lokale historie, fortalt gennem den enkelte persons oplevelser af et af de mest dramatiske kapitler i

Danmarks nyere historie.

Forfatteren vil noget med sin bog. Han vil fortælle den almindelige mand og kvindes historie. Han vil berette om et ulmende oprør, indignation, afsky og det voksende had til nazisterne og deres medløbere. Jørgen Tved er heller ikke bange for at afsløre sit historiesyn. Han er af den opfattelse, at man faktisk kan lære noget af historien, og at det derfor nytter at beskæftige sig med den.

Det er indledningsvis nødvendigt for mig at sige, at der er tale om et pionerarbejde. Der er ikke skrevet samlet om dette emne før – besættelseshistorien i en lille Nordsjællandsk købstad. Det tjener forfatteren til ære. Her pløjes med forfatterens skarpe pen i jomfruelig jord, og ny viden kommer for en dag, men det er ikke uproblematisk at være den første. Det er desuden værd at vide, at forfatteren selv er født i Frederiksværk, at han selv oplevede besættelsen, samt at han ved krigens udbrud var 8 år gammel.

Kildematerialet.
Jørgen Tved skriver i sin indledning, at der ikke er tale om en forskningsbaseret fremstilling. Bogen er en personlig beretning baseret på forfatterens eget materiale, indsamlet gennem et langt liv, suppleret med avisartikler samt erindringer fra afdøde eller nulevende aktører eller nedskrevne erindringer. Det metodiske og kildekritiske udgangspunkt er også klart formuleret: "Jeg har forsøgt at krydse de mange historier og har som hovedregel haft, at den samme historie helst skal kunne berettes af mindst to personer og på nogenlunde samme måde." Det er næppe et synspunkt som ville have vundet fremme ved eksamen i historisk metode på et af vore universiteter, men holder det i denne fremstilling?

For det første er det normal praksis, at man som historiker sørger for, at alle andre – læg som lærd – kan efterprøve kildegrundlaget. Det kan man ikke i dette tilfælde, fordi langt hovedparten af materialet tilhører en privatsamling, som kun forfatteren har adgang til. Det forhold svækker argumentationen og efterlader de skarpe formuleringer i vægtløs tilstand.

Forfatteren skriver, at han, hvor det har været muligt, har ladet de gamle modstandsfolk selv fortælle historien. Men vi skal i denne sammenhæng huske på, at det er over 70 år siden, begivenhederne fandt sted, og at aktørerne dermed også har nået skelsår og alder. Her lades læseren i stikken, idet forfatteren noget nonchalant skriver, at han vil overlade det til læserne selv at finde ud af, hvad der er væsentligt og hvem der har ret!

Jeg stiller også en række kritiske spørgsmål til udnyttelsen af det skriftlige materiale. Jeg tænker her især på de nedskrevne erindringer: Hvornår er de skrevet, hvem har skrevet dem, hvad er formålet og hvem er modtagerne?

Forfatteren skriver selv, at bogen er skrevet i stor beundring og respekt for dem som gjorde en indsats. Det er svært at tro, at den holdning ikke kommer til at påvirke valget af stof og udsagn. Hvor er fx de mange personer,

som troede, at de gjorde en indsats, de der efter krigen smykkede sig med lånte fjer, og de personer som brugte erindringen, dagbogen eller armbindet som et skalkeskjul for medløberi og sværmeri med nazismen.

Er det brugte materiale repræsentativt, og kan man ud fra de kilder som er inddraget, tegne et tilnærmelsesvist sandt billede af Frederiksværk og dens borgere under besættelsen? Det mener jeg ikke. Men hvad er et sandt billede og findes der en objektiv historie? Det gør der naturligvis ikke. Der er tale om fortolkninger, og Jørgen Tved skriver da også meget åbent, at han ikke selv har hjemsøgt landets arkiver. Det er ærlig snak, og hermed lægger forfatteren sig op ad det synspunkt, at historien kun eksisterer oppe i hovedet på den enkelte historiker. Derfor tvinges forfatteren til at vælge og fravælge, fortolke og lægge til samt udfylde tomme felter for at få enderne til at nå sammen.

Fremstillingen.
Bogen er angiveligt opbygget kronologisk, men det er svært at følge som læser. Forfatteren springer frem og tilbage og det kan til tider være vanskeligt at følge med i tid og rum. Det samme gælder med hensyn til persongalleriet og stednavnene. Hvis det har været ambitionen, at bogen skal læses udenfor "Den grønne Provins", ville det have været gavnligt med et kort.

Heller ikke de ofte forekommende realkommentarer fra forfatteren er befordrende for læsningen. Her ville et noteapparat have været på plads. Det kan i det hele taget være svært at følge med i, hvornår det er forfatteren selv der taler, eller hvornår det er en informant. Det er især anvendelsen af "vi-formen", der skaber forvirring – for hvem er "vi"? Det kan næppe være den kun 8-9 år gamle Jørgen, der taler.
Ja, og så den evindelige klagesang. Det ville have været godt med endnu en korrekturgennemgang. Der er simpelthen for mange forstyrrende trykfejl.

Reception i Projektilmagasinet den 1. maj 2009. Jørgen signerer bøger.

Illustrationsmaterialet
Jørgen Tveds brug af illustrationer vir-

ke noget tilfældig, og mange af reproduktionerne er af for ringe kvalitet. Men vigtigere er det at spørge til, hvor de mange fotos stammer fra. Langt hovedparten viser navngivne personer, men der står intet om, hvornår de er taget, af hvem, og hvor billedet befinder sig i dag. Jeg har det også skidt med et par af billederne. Hvorfor skal vi konfronteres med et billede af den hårdt sårede og øjensynligt bevidstløse Anna Lund (side 70). Hvem har taget dette billede – en læge, en sygeplejerske eller en pressefotograf og har man spurgt om lov – eller var man som patient bare retsløs?

Mit forbehold gælder også billedet på side 180. Her ligger tre afsjælede legemer på et stengulv. Bag dem anes en udslagsvask. Hvor er vi henne? Er det taget på det lokale sygehus, eller er det et vaskerum på en skole? Billedteksten lyder: "De tre døde hipofolk fra hipohuset." – ikke noget om hvor det er taget, hvornår og af hvem.

For få til folkebevægelse.

Jørgen Tved konkluderer, at bevægelsen begyndte i det små, men efterhånden blev modstanden til en folkebevægelse i Frederiksværk. Nu kan man diskutere, hvad forfatteren mener med Frederiksværk – er det byen eller kommunen? Men man kan ikke diskutere synspunktet. Det står fast – men er det rigtigt? I 1940 var der 4234 indbyggere i kommunen. I henhold til Jørgen Tveds egne opgivelser deltog over 125 mand i den afsluttende parade den 8. maj. Ikke alle i 7 kompagni fra Frederiksværk kom fra byen. De bevæbnede styrker fordelte sig med 67 fra Frederiksværk Kommune og ca. 60 fra Hundested kommune. I alt opgiver forfatteren tallet til ca. 125 mand.

Allerede på forsiden får læseren at vide, at der er tale om en: "Beretning om modstandsbevægelsen i Frederiksværk." og af indledningen fremgår det, at det er en historie om: "…hvordan modstanden, i vort område fra en svag begyndelse i 1940-41 udviklede sig til en folkebevægelse." Nu skal man altid være påpasselig med tal og statistik, men de 67 aktive i modstandsbevægelsen, der blev mønstret den 8. maj 1945 udgjorde næppe mere en 1,5% af Frederiksværks kommunes samlede befolkning!

Forfatteren mener, at man kan lære noget af historien? Det er et ædelt synspunkt. Jeg ville ønske at det var rigtigt. Den engelske historiker Lord Acton sagde engang, at den historiske metode kun er en fordobling af den sunde menneskeforstand – og forstanden har Jørgen Tved brugt, men det betyder ikke, at historiske metodeovervejelser er ufrugtbare eller betydningsløse.

Det er en spændende bog, og det er et pionerarbejde, men den er også et eksempel på, at enhver beretning uundgåeligt farves af sin ophavsmand. Jeg savner, at forfatteren i forhold til sit emne træder et skridt tilbage. Beretningen om modstandsbevægelsen i Frederiksværk ville have vundet, hvis der havde været mere tid til en vurdering af de respektive meddeleres individualitet, deres politiske standpunkt, deres sociale baggrund og historiske betingede synspunkter.

Frank Allan Rasmussen.

FORENINGSARRANGEMENTER

Søndag den 14. juni, kl. 07:15 bustur til den Gamle By i Århus.

Prisen er kr. 400.00 for bus, mad og guidning, men ekskl. drikkevarer.

Der er endnu få pladser tilbage og tilmelding kan ske til Carl Jensen tlf. 47 74 93 35 /Bengt Sørensen tlf. 47 92 44 38.

Forud betaling aftales med Gurli Jeppesen på tlf. 47 72 36 63.

Onsdag den 17. juni, kl. 14:00 besøg på Stålværket.

ved museumsleder Frank Allan Rasmussen,

Industrimuseet Frederiks Værk.

Igen i år er det lykkedes at arrangere et besøg på Stålværket.

Af sikkerhedshensyn kan der kun være max. 50 deltagere. Tilmelding er nødvendig til Carl Jensen 47 74 93 35 eller Bengt Sørensen 47 92 38 44.

Tirsdag den 23. juni, kl. 19:30, Skt. Hans aften, Arresødal.

Traditionen tro afholder Foreningen Skt. Hans aften i samarbejde med Frederiksværk Folkedanserne ved Hjemmeværnsgården, Arresødal. Båltalen holdes med den smukke Arresø som baggrund i år af,

Esben Aarsleff
Arkæolog, Museumsinspektør
Folkemuseet i Hillerød

Onsdag den 12. august, kl. 19:00, byvandring i Kikhavn.

ved lektor, cand.mag. Søren Jessen

I 1582-83 hørte fiskerlejet Kikhavn under krongodset, og afgifter betaltes med torsk, skønt beboerne også drev landbrug. I 1682 betegnedes stedet som fattigt, men med 168 beboere var Kikhavn nu Torup sogns største bebyggelse. I 1795 nedbrændte 17 ud af 33 ejendomme. I dag har turister fået øje på stedet, og stribevis af sommerhuse er opført.

MUSEER OG ARKIVER

Industrimuseet Frederiks Værk
Administration, Arkivet
Jernbanegade 4
tlf. 47 72 06 05
Åbningstid: tir. - fre. kl. 10-14
Hjemmeside: www.indmus.dk

Arsenalet
Åbningssæson: 28. jun. - 15. sep.
Kl. 11-16 (mandag lukket)

Projektilmagasinet
Åbningssæson: 28. jun. - 15. sep.
Kl. 11-16 (mandag lukket)

Krudtværket
Åbningssæson: 3. maj - 15. sep.
Kl. 11-16 (mandag lukket)

Knud Rasmussen Hus
Åbningssæson: 20. mar. - 19. okt.
Kl. 11-16 (mandag lukket)

Hundested Lokalhistoriske Arkiv
Åbningstid: man. kl. 10-12 og ons. kl. 16.30 -17.30

Frederiksværk Brandmuseum
Åbningstid: Lørdag kl. 11-13 (eller efter aftale)

SPONSORER

Frederiksværks Folkebibliotek
Torvet 41, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 78 41 00

Danske Bank
Nørregade 6, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 76 70 00

Arresødal Privathospital A/S
Arresødalvej 100, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 78 19 00

Det Classenske Fideicommis
Tromnæs Alleen 2F, 4800 Nykøbing F.
tlf. 54 44 70 29

Skolebiblioteket Enghaveskolen
Skolevej 1, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 15 66

Knudsen Plast A/S
Industrivej 21, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 76 01 01

Hans Holger Cykler
Vinderød Skov 3, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 23 23

Dan Steel A/S
Havnevej 33, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 77 03 33

Bog og Idé - Frederiksværk
Nordcentret, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 52 40 01

Nordea Bank - Frederiksværk
Torvet 37, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 24 11

Vejby – Tibirke Selskabet
v/ Chr. Friis
Postbox 21, 3220 Tisvildeleje

Industrimuseet Frederiks Værk
Jernbanegade 4, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 06 05